

Lukács Barbara

Látomás és újjászületés

Molnár Illés *Hüllők és izzók* című kötetének nyelvezete és lírafelfogása lényegesen eltér a mostanában népszerű kortárs költészetétől. Lemond a közéleti reflexivitásról és a személyes líráról, hogy e helyett a képiség, a nyelv, az emlékezés és az utazás kerüljön a középpontjába.

Molnár kötete az antimetaforikusság és alulretorizáltság által fémjelzett költői törekvésekkel megy szembe. Témáit és nyelvét tekintve elrugaszkodik a hétköznapoktól, visszacsatolva egy állandó érvényű hagyományhoz. A *Hüllők és izzók*ban felfedezhető látomásosság nem pusztán stilisztikai kérdés. Ez a vonás rokon Nemes Nagy Ágnes hermetikus jelhasználatával, amelyről Schein Gábor a következőt jegyzi meg. „A hermetizmus (...) a szubjektum megalkotását a nyelvre bízva, és produktív cselekvésre kényszeríti a befogadót, mert úgy kell olvasni ezeket a verseket, mintha az olvasó a költővel újrainná őket.” (Schein Gábor: *Nemes Nagy Ágnes költészete. Budapest, 1995. 42. o.*)

Krusovszky Dénes kritikája szerint „a lírai nyelv keletkezésének abszolutizmusa határozza meg a *Hüllők és izzók* líráját” (*Élet és Irodalom, 2013. 13. szám*). A gyakran középpontba állított nyelv mellett viszont az áramló emlékezés, felejtés, pusztulás és újjáalakulás szervezi ezt a lírát, melynek ugyan van hazai előképe (például Schein Gábor vagy Borbély Szilárd), világa mégis hangsúlyosan értelmezésre szorul, hiszen esztétikai élménye távoli.

A szerkezetileg három részre bontható *Hüllők és izzók* első egysége a huszonegy, többségében prózaversből álló *Vaktérkép*. A második és harmadik ciklus (*Hüllők* – 8 vers, *Izzók* – 16 vers) sem formavers.

A kötet témái a már említett nyelv és emlékezés köré fonódnak, kiegészülve olyan örökkön kínzó problémákkal, mint a felszín és mélység különbsége, valamint a megismerésre való igény szembeállítás az érzékeléssel. Emellett a (nyelvi) teremtésigény is hangsúlyt kap, mindezek pedig elképzelt, belső tájakra helyezik a lírai énnel együtt az olvasót. Ez utóbbi vonásban keresendő a kötet személyes vetülete, az első szám második személyhez intézett üzenetek felfoghatók egyfajta beavatás-ként is. Molnár abba a rendkívüli mentális világba vezeti be olvasóját, ahol kiemelt szerepet kap az álom, a felébredés és az átalakulás.

A felütésben megjelenő felejtés okozta pusztulás alaphangja áthatja a szöveget, a határátlépések pedig fontos tényezővé válnak. A négy őselem az emlékmunkára hangolódást segíti elő, főként a víz, mely folyó alakban képviseli az emlékezet sodrását. A természeti jelenségek pedig a mentális folyamatok, valamint a nyelvi túlbujánzás vagy pusztulás allegóriáivá válnak. A központi komponens azonban a nyelv lesz ebben a térben, amely hozzájuttatja beszélőjét az egyetlen általa teremthető (és nehezen bár, de részben megismerhető) világhoz. A másik világban

(„ringatag tükör homályában”) létező alteregó azonosul az épp álmodó énnel, ketjük egyesülésekor megkezdődik az utazás. *„Barlang mélyére szállsz, darabokra tört / agyagedények szilánkos szépsége hajt. / Csak ami megtört, annak van története, / amin túl vagy, arra emlékezhetsz, / léket vágva a hártás szárnyú, dermedő időn. / Mondhat-e bármit a korsó alakja a vízről. / Beszél-e neked a kút mélyéről, a patak / ritmusáról, a folyam erejéről, az eső/ erotikájáról.”* (Vaktérkép, 3.)

A folyó emlékezésbe beavató szerepe a következő versben is megjelenik. *„Ráhangyatkozol erre a folyóra, / a sodrás gyorsul, az áradat növekszik. / Vagy te leszel egyre kisebb: ami száraz, / leázik. Hirtenen azon kapod magad, / a folyót így hívod: zuhatag, pedig csak / függőlegessé lett pályája, lábra állt, / most lett önmaga.”* (Vaktérkép, 4.) A vízben való elmerülés az álom révületével egyszerre felébreszti a gondolkodó tudatot, eljuttatja a valódi mélységekbe. *„Nedves nyelve”* mindent elnémít, s az így keletkező csend kataritikussá teszi a valódira ismerést. Mindez persze a folyó függőlegessé válása után történik, azaz akkor, amikor megnyílik a fölfelé vezető, vertikális út.

A függőlegesség, a vertikális itt jelenik meg először, de aztán többször is előbukkan. Az utazás így válik spirituálissá, a horizontalitáson felülemelkedve, a magasabb szférákhoz közelítve. *„Hogyne lenne kiút a vertikum, / a hegy tetején álló fa, rajta lógó kopár szikla, / a gyökereken hintázó gömbölyded katedrális, / annak összes hajói, és nyikorgó parkettázata, / mondod magadnak, függő beszéd.”* (Vaktérkép, 12.)

Ha a kötetet spirituális utazásként vizsgáljuk, észre kell vennünk a beavatás szimbólumainak terheltségét. A tükör (amelyben elősejlik a Másik vagy a Másvilág) itt a valódi énbe, a felszín alatti mélységbe

való betekintéshez lesz elengedhetetlen eszköz. A beavatást követő átalakulásban is megőrződik a *Hüllők és izzók* kettős tematikája (a nyelv és a test párhuzama). Egy új, tiszta nyelv és eszközrendszer birtokbavételét követően a testen és a tudaton is átviláglik a transzformáció. A legteljesebb és legszebben végigvitt látomásos újjászületés az *Izzók*-ciklusban szerepel, fókuszba helyezve a fényt, a valódi látást és a legsűrűbb szint (*Megnyílik mindkét szemed*).

A nyelvi megismerés és teremtés a kötet szerint az egyetlen járható út, azonban ez is akadályokba ütközik, örök küzdelembe taszítva beszélőjét. Az ideát és odaát tett utazások nem minden esetben ragadhatók meg a nyelv eszközkészletével. A nyelvi megfelelők hiánya vagy a közölhetetlen információk feltorlódása során sziszifuszi munkává válik a beszéd, a kérdés és a megismerés is. A csend lesz a megoldás a nyelve miatt bukdácsoló (*„a nyelv a könnyökömmön jön ki” – Retinámon*), ám nyelvtől mégis elválaszthatatlan én számára. *„Csenddé dermedsz, akár egy járatlan út.”* A kihaltság csendje kerül itt szembe a szöveg teremtette épületekkel. *„Az épület szöveg, / a szöveg zene, a dal rezgés. A teremtés beszédaktus.”* (Vaktérkép, 6.) Az akaratlanul is működő nyelv mozgásba lendül, eszközzé válik a környező külső és a mélyen lapuló belső világ feltérképezésére. *„Fogaid közé szorítod lúdbőrös nyelved, / ezt a hólyagos töltőtollat, / és fogcsikorgatásod képzelt ritmusára / megírod egy vaktérkép szószedetét.”* (Vaktérkép, 9.)

A nyelvi egyértelműsége való igény szembeállítja a természet nyelvét az emberével, mely utóbbi folytonos kudarcokba fullad. *„Ujjbegyeiddel egy fa kéréget olvasod. / A növények nyelve nem nyálaz össze, / és sosem kívánja, hogy elvonatkoztass.”* (Vaktérkép, 10.)

Az idő okozta változásokat a test és a nyelv szimultán szenvedje el. „Lélegzetvételekkel és csenddel méred az időt, / mennyibe telik itt meghúznod magad, míg leázik minden felesleges / bőr az árkokban felgyülemlett nedveidtől.” (Vaktérkép, 14.) Erősz és erózió fáradhatatlan munkája, egymásba alakulása, rombolása-építése a megfigyelt lét és nyelviség mellett a természetet is eléri. A tektonikus lemezek egymásba csúszása, kemény sziklák kopása, a felgyülemlett üledék elhordása válik egyenlővé a léttel és a nyelvvel „Porzsák a ruhád, ágyad hamutál, / hosszú távon az ember kis helyen is elfér.” (Porzsák és hamutál) „Simára gyalul az idő.” (Kollízió)

A telő, de nem múló időt az emlékezet kopása teszi keserűvé. A jelen és a múlt átmentése csak belső terek teremtésével korrigálható, a képzeletbeli térképek ábrázolta folyók és utak, a mentális munka eredményezte épületek reménytelen, ám a felejtés ténye miatt bizonytalan eszközei a megőrzésnek. Gondolkodásunk ilyen módon való karbantartása a mnemotecnika tudományát hívja segítségül. Molnár a nyelvet térbelivé teszi, hogy beszélni tudjon a képekről. Quintilianus óta világos,

hogy „az emlékezetet a megjelölt helyek segítik a lélekben” (Quintilianus: Szónoklattan. Pozsony, 2008. 729. o.), a mnemotecnika lényege pedig az, hogy ideákat, gondolatokat, szavakat helyezünk el képekben, hogy később ezek segítségével előhívassuk őket. Ekkor ugyanis elég lesz a képet előhívni ahhoz, hogy eszünkbe jusson a képhez társított gondolat. A tekhné gyakorlása közben Molnár kognitív térképeket rajzol lírájával, elképzelt helyekhez erős képeket társít.

A kötet utolsó verse összegzi az eddig hangsúlyos motívumokat, a víz irányította sodródás („az élők az árral szemben úsznak”) a meder mélyére irányítja a tekintetet, ahol megtörténik a végső átalakulás, az erózióban megtestesülő feloldódás, hogy a jelentés végességére és a látás időbeliségére helyeződjön a hangsúly, amint törmelékkel lesznek egyenlővé a kút fenekén. „Halak nyelik le szemgolyód. / Aztán lerakják, mint az ikrát. / Fehérrel köpik be a folyót. / Várják kikelni a pupilla titkát. / A felszín tükre megvakult, / és lepattogott a meder zománca. / A jelentést megette a kútba hullt / törmelék örvénylő, rozsdá tánc.” (Festett a víz)

(Molnár Illés: Hüllők és izzók. Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2013. ISBN 338-000-173009-8)